

O'QUVCHILARNING PSIXOLOGIK HOLATINI O'RGANILISHI: MUAMMO VA YECHIMLAR

Ismatova Zulfiya Nutfullayevna

Buxoro viloyati Peshku tumani 28-maktab psixologi

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada o'quvchilarning psixologik holatini o'rganishning ahamiyati, ushbu jarayonda uchraydigan muammolar hamda ularni bartaraf etishning samarali psixologik yechimlari yoritilgan. Shuningdek, maktab psixologi, pedagoglar va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati masalalari tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: psixologik holat, o'quvchi, psixologik diagnostika, emotsional rivojlanish, stress, xavotirlanish, maktab psixologi, psixologik yordam, moslashuv, profilaktika.

KIRISH

Ta'lim tizimida o'quvchilarning psixologik holatini o'rganish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki o'quvchining ruhiy holati uning ta'limdagi muvaffaqiyati, xulq-atvori, tengdoshlari bilan munosabati va shaxs sifatida rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Psixologik holatni o'z vaqtida aniqlash va tahlil qilish ko'plab muammolarning oldini olish imkonini beradi. O'quvchilarning psixologik holati turli omillar ta'sirida shakllanadi. Oiladagi muhit, maktabdagi munosabatlar, tengdoshlar bilan muloqot, o'quv yuklamasi va shaxsiy xususiyatlar ruhiy holatning asosiy omillari hisoblanadi. Ushbu omillarning salbiy ta'siri natijasida stress, xavotirlanish, tushkunlik, agressivlik yoki ijtimoiy moslashuvdagi qiyinchiliklar yuzaga kelishi mumkin.

Psixologik holatni o'rganishda uchraydigan asosiy muammolardan biri ayrim o'quvchilarning o'z his-tuyg'ularini erkin ifoda eta olmasligidir. Natijada mavjud muammolar yashirin qolib, vaqt o'tishi bilan murakkablashishi mumkin. Ba'zan ota-onalar yoki pedagoglar tomonidan ruhiy muammolarga yetarlicha e'tibor berilmasligi ham vaziyatni qiyinlashtiradi. O'quvchilarning psixologik holatini aniqlashda psixologik diagnostika muhim ahamiyatga ega. Kuzatish, suhbat, anketa, test va so'rovnomalar

yordamida o'quvchilarning emotsional holati, qiziqishlari, ehtiyojlari va muammolari haqida ma'lumot olish mumkin. Diagnostika natijalari individual yondashuvni belgilashga yordam beradi.

Bolaning rivojlanishi ijtimoiy muhit bilan uzviy bog'liq bo'lib, uning psixologik holatini o'rganishda atrof-muhit omillarini ham hisobga olish zarur. Shu bois psixologik tahlil faqat bolaning o'zi bilan emas, balki uning yashash va ta'lim muhiti bilan ham bog'liq holda olib borilishi kerak.

Psixologik muammolarni bartaraf etishda individual maslahatlar, korreksion mashg'ulotlar va psixologik treninglar muhim vosita hisoblanadi. Bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirish, stressni kamaytirish va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Maktab psixologi, pedagog va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchining muammolari haqida muntazam axborot almashinuvi va birgalikdagi yondashuv ijobiy natijalarga erishishga xizmat qiladi. Ayniqsa, psixologik profilaktika ishlari muammolarni erta bosqichda aniqlash imkonini beradi. Shuningdek, maktabda sog'lom psixologik muhit yaratish o'quvchilarning ruhiy farovonligini ta'minlaydi. O'zaro hurmat, qo'llab-quvvatlash va adolat tamoyillariga asoslangan muhit o'quvchilarning emotsional barqarorligini mustahkamlaydi.

O'smir va o'spirinlar faoliyatining asosiy turlariga o'yin, o'qish va mehnat kiradi. Ular yo'nalishiga ko'ra bilishga doir, ijtimoiy, sport, badiiy, texnik, hunarmandchilik hamda shaxsiy qiziqishga ko'ra tanlangan sohalardan iborat. Faoliyatning asosiy turi – muloqotdir. Faoliyat faol va passiv bo'lishi mumkin. O'smir faoliyati muhit va tarbiya ta'sirida faollashishi yoki susayishi mumkin. Inson shaxsining rivojlanishida uning butun vujudi bilan sevib, o'z imkoniyatlarini namoyon etib, mehnat qilish, o'zini shaxs sifatida ko'rsata olishi unda o'z faoliyatidan qoniqish hosil qiladi. Uning ijtimoiy mehnatdagi ishtirokida faollik ko'zga tashlanadi.

Ta'lim jarayonida faollik o'quvchiga bilimlarni chuqur va mustahkam egallashga, o'z qobiliyatini namoyon etishga yo'llaydi. Bilishga bo'lgan faollik o'quvchining intellektual rivojlanishini ta'minlaydi. Faollik ko'rsatishning asosini esa hamma vaqt ehtiyoj tashkil

etadi. Ehtiyojlarning xilma-xilligi faoliyatining ham turlarini kengaytiradi. SHunga ko'ra, o'quvchining turli yosh davrlarida ularning faoliyati turlicha bo'ladi. Ta'lim muassasasida hamma vaqt bir xil talab shaxs rivojlanishida ijobiy natija beravermaydi. Turli yosh davrlarida faoliyatning turlari va mohiyati o'zgarib turishi kerak.

Rivojlanishning yosh va o'ziga xos xususiyatlari. Ma'lum bir yosh davriga xos bo'lgan anatomik, fiziologik (jismoniy) va psixologik xususiyatlari yosh xususiyatlari deb ataladi. Ana shu yosh xususiyatlarni hisobga olgan holda ta'lim va tarbiya ishi tashkil etiladi. SHunda bola rivojlanishiga tarbiya ta'siri kuchli bo'ladi.

Bolalarning tarbiyasiga to'g'ri yondashish, uni muvaffaqiyatli o'qitish uchun bola rivojlanishidagi turli yoshdagi davrlariga xos xususiyatlarni bilish va uni hisobga olish muhimdir. Chunki bola organizmining o'sishi ham, rivojlanishi ham, psixik taraqqiy etishi ham turli yosh davrlarida turlicha bo'ladi. Abu Ali Ibn Sino, Yan Amos Komenskiy, K.D.Ushinskiy, Abdulla Avloniy ham bolani tarbiyalash zarurligini uqtirib o'tganlar.

Bolaning o'ziga xos xususiyatini hisobga olish juda murakkab. Chunki bir xil yoshdagi bolalar ham psixik jihatdan turlicha bo'lishi mumkin. Masalan, ko'rish va eshitish qobiliyati, faolligi, tez anglash, sust fikr yuritishi, hovliqma yoki vazminligi, sergap yoki kamgapligi, serg'ayrat yoki g'ayratsizligi, yalqov yoki tirishqoqligi, palapartish va chala ishlaydigan, yig'inchoqligi yoki ishga tez kirishib ketishi, qobiliyati kabilar nerv faoliyati tizimining ta'siri bo'lib, o'qituvchi yoki tarbiyachi ularni bilishi zarur. Shaxs rivojlanishi uzluksiz va murakkab jarayon bo'lib, unda jismoniy, aqliy, ma'naviy hamda ruhiy o'zgarishlar sodir bo'ladi. Bu jarayon davomida inson yangi bilim va tajribalarni egallaydi, o'z imkoniyatlarini namoyon etadi hamda atrofdagi voqea-hodisalarga nisbatan mustaqil munosabat shakllantiradi. Rivojlanish natijasida insonning xulqi, dunyoqarashi va hayotiy qadriyatlari takomillashib boradi.

Shaxs kamolotiga ta'sir etuvchi asosiy omillar sifatida nasl, ijtimoiy muhit va tarbiya ko'rsatib o'tiladi. Nasliy omillar insonning tabiiy imkoniyatlari va ayrim individual xususiyatlarini belgilab bersa, ijtimoiy muhit uning hayotiy tajribasi, qarashlari va munosabatlar tizimini shakllantiradi. Tarbiya esa ushbu omillarning ijobiy yo'nalishda rivojlanishini ta'minlaydigan muhim vosita hisoblanadi. Oila shaxs tarbiyasining dastlabki

va eng muhim maskanidir. Bola ilk ijtimoiy tajribalarni oilada egallaydi, ota-onaning munosabati, oiladagi muhit va qadriyatlar uning xarakteriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, ta'lim muassasalari, tengdoshlar jamoasi va kengroq ijtimoiy muhit ham shaxs rivojlanishida muhim o'rin tutadi.

Psixolog va pedagog olimlarning ta'kidlashicha, shaxs rivojlanishida biologik hamda ijtimoiy omillar o'zaro uyg'un holda ta'sir qiladi. Insonning tug'ma qobiliyatlari muayyan imkoniyatlarni yaratadi, biroq ularning to'liq namoyon bo'lishi uchun qulay muhit va to'g'ri tarbiya zarur. Shu bois shaxsning har tomonlama kamol topishi ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligiga ham bog'liqdir, shaxs rivojlanishi nasliy xususiyatlar, ijtimoiy muhit va tarbiyaning o'zaro ta'siri natijasida yuzaga keladi. Ushbu omillarning uyg'unligi insonning ma'naviy, intellektual va axloqiy jihatdan yetuk shaxs bo'lib shakllanishiga xizmat qiladi. Shuning uchun ham yosh avlod tarbiyasida sog'lom muhit yaratish, sifatli ta'lim berish va ijobiy qadriyatlarni singdirish muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning psixologik holatini o'rganish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Psixologik diagnostika, individual yondashuv va profilaktik tadbirlar orqali mavjud muammolarni bartaraf etish hamda o'quvchilarning sog'lom psixologik rivojlanishini ta'minlash mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Nishonova Z.T. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2019.
3. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent, 2019.
4. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya. – Toshkent, 2020.
5. Shoumarov G'.B. Psixologik xizmat asoslari. – Toshkent, 2018.
6. Lev Vygotsky. Rivojlanishning ijtimoiy-madaniy nazariyasi.